

Paku Áron, Marton Melinda, Andl Helga, Papp László

Sellyei kistérség – közoktatási helyzetkép

1. A térség általános ismertetése¹

A sellyei kistérség a Dél-dunántúli régióban, Baranya megye délnyugati részén, az Ormánság kistájon található. A kistérség területe 463 négyzetkilométer, lakossága a 2001-es népszámlálási adat szerint 14.820 fő, 2005-ben 14.585 fő volt, népsűrűsége 31,5 fő/km², mely jelzi a kistérség erősen rurális jellegét is.

A 7/2003. (I.14.) Kormányrendelet szerint a kistérség mind a 35 települése területfejlesztési szempontból is kedvezményezett kategóriába tartozik. Ennek elsődleges oka, hogy a kistérség mind a 35 településére az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliségi ráta jellemző, illetve hogy Bogádmindszent, Kemse, Sellye és Vajszló kivételével minden település társadalmi-gazdasági szempontból is elmaradottnak tekinthető. A 64/2004. (IV.15.) Kormányrendelet szerint területfejlesztési szempontból kedvezményezett a térség. Típusa alapján társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott vidékfejlesztési térség, az elmaradottság mértéke szerint a leghátrányosabb helyzetű térségek közé sorolható. A kistérséget a 311/2007. (XI. 17.) Kormányrendelet a komplex programmal segített leghátrányosabb helyzetű kistérségek csoportjába sorolja.

A kistérségben tehát 35 település található, melyből 1 város (Sellye), 34 pedig község. A kistérségben található települések zöme 1000 fő alatti település, az 1000 fős népességet csupán Felsőszentmárton, Vajszló, valamint Sellye haladja meg. Jól látható tehát, hogy a Baranyában oly jellemző aprófalvas településszerkezet a kistérségre fokozottan jellemző. A kistérség településeinek átlagos népessége 415 fő. A 2009-es adatok szerint már a kistérségi központ, Sellye város lakossága sem éri el a 3000 főt. A településsűrűség viszont a megyei átlag felett van, a kistérség településsűrűsége 0,081 db/km², míg a megye településsűrűsége 0,066 db/km². A leginkább előregedő települések Drávasztára és Felsőszentiván. Ezzel szemben Gilvánfán, Lúszokon és Piskón a legmagasabb a fiatal korosztályok aránya, bőven a kistérségi átlag felett van, míg az idősek aránya elenyésző.

A népesség összetétele igen heterogén képet mutat Baranya megyében, ami a sellyei kistérségre sem kevésbé igaz. A 2001-es népszámlálási adatok szerint Baranya megye lakosainak 11%-a tartozik valamelyik kisebbséghez, míg az országos átlag 4% körüli. A legjelentősebb számban a horvátok, németek és a (beás) cigányság képviselteti magát a megyében. A sellyei kistérségben mind a három nemzetiség/etnikum megtalálható, igaz eltérő arányban. A kistérségben a két legjelentősebb kisebbség a horvát és a cigány, valamint egy településen jellemző csak a német nemzetiség. A horvát nemzetiség aránya a kistérségben 10% körüli, a cigány kisebbség aránya sem magasabb a népszámlálási adatok szerint. A 2001-es népszámlálási adatok szerint Felsőszentmártonban, Drávasztarán, Drávakeresztúron a horvát nemzetiségűek aránya meghaladja a lakónépesség felét. A cigányság főként az aprófalvakban felülreprezentált, egyes kistérségi településeken arányuk elérheti akár a 100%-ot is (pl. Gilvánfa, Besence). A nemzetiségi/etnikai csoportok magas számarányát jelzi az is, hogy a kistérségben öt horvát kisebbségi önkormányzat és 20 cigány kisebbségi önkormányzat működik. Természetesen a kisebbségek nagy arányú jelenléte a közoktatásra is hatással van, számos iskolában nagy hangsúlyt fektetnek a nyelvi, kulturális identitás megőrzésére. Ennek megfelelően nemzetiségi oktatás zajlik Drávasztarán, Felsőszentmártonban és Sellyén (horvát), illetve Magyarmecskén és Sellyén (cigány).

¹ SKTT honlapján (<http://www.sellyeikisterseg.hu/>) található dokumentumok, a www.nepszamlalas.hu weboldalon található adatok és az interjúalanyok beszámolóí alapján.

A kistérségben található mikrotérségek, illetve apró települések nagyjából azonos gazdasági, pénzügyi helyzetben vannak. Pusztán két települést, Sellyét és Vajszlót lehet említeni, melyek valamilyen formán pozitívabb mutatókkal rendelkeznek, betöltve ezzel egyfajta centrum szerepet, bár megjegyzendő, hogy a kistérségi központ szerepét betöltő Sellye is csak igen kis mértékben tudja ellátni a gazdasági, kulturális és oktatási központ funkciót. A téészek megszűnését követően, melyek az itt élő családok megélhetését biztosították, pusztán egy-két olyan nagyobb cég maradt fenn, melyek a helyi önkormányzatokon kívül, a helyiek töredékének munkát tud biztosítani. A helyiek munkaerőpiaci helyzetét erősen befolyásolja az is, hogy a munkaképes korú népesség igen magas aránya alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik. A munkanélküliségi ráta rendre 30% körül alakul, a munkanélküliek igen nagy hányada legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik. A térségre jellemző kilátástalan helyzetet bizonyítja az is, hogy a munkanélküliek több, mint 50%-a tartósan munkanélküli. Az interjúk tanúsága szerint a munkaképes korúak jelentős része alkalmi/szezonális munkákból tartja el magát, illetve családját. A térségre jellemző dinnyetermesztés biztosít sokaknak megélhetést, bár ez a tevékenység az utóbbi években jelentősen visszaszorult az egész kistérségben.

A térség igen rossz gazdasági-szociális helyzetét jelzi az is, hogy az itt élő családok nem elhanyagolható része semmilyen jövedelemmel nem rendelkezik, megélhetésüket csupán szociális segélyekből próbálják fedezni. Ennek következtében nem ritka, hogy a kistérség önkormányzatainak éves költségvetésének akár kétharmada is ezen szociális juttatások fedezetére szolgál.

A meglehetősen kis arányú magasan képzettek rétege viszont elvándorol a térségből, jellemzően a megyeszékhelyen, Pécsen telepednek le. Az elvándorlás okaként a munkahely hiánya, illetve az jelölhető meg, hogy a magasan kvalifikáltak jelentős hányada nem talál végzettségének megfelelő munkát a kistérségen belül. A bevándorlás pedig annyira kicsi, hogy a népességszökkenést (ami a természetes fogyásból és az elvándorlásból adódik) nem tudja ellensúlyozni.

A településszerkezet bemutatásakor elengedhetetlen kitérni az infrastruktúrára, mely alapvetően befolyásolja a kistérség oktatási hálózatát, gazdasági, munkaerőpiaci, mobilitási helyzetét. A tömegközlekedés legnagyobb részét a helyközi autóbusz-járatok bonyolítják le, a vasúti közlekedés már évek óta bizonyos vonalakon szünetel. A közúthálózat rossz minősége miatt azonban az autóbusz közlekedés sem zökkenőmentes, a menetidő a rossz minőségű utaknak köszönhetően megsokszorozódik, valamint a zsáktelepülések közötti közlekedés megoldatlan. Egyes települések elzártságát növeli az is, hogy naponta egy-két járat érinti csak, valamint olyan mértékű elzártságról is számot adtak az interjúalanyok, hogy két egymástól néhány kilométerre levő települést egyáltalán nem köt össze autóbusz-járat. A problémát tetőzi az is, hogy az autóbusz-menetrendek nincsenek összhangban a lakossági igényekkel. Emiatt több településen lakók esetében a munkavállalás csak úgy lehetséges, ha a munkaadó járatot indít (ilyen pl. az Elcoteq Magyarország Kft.). Az iskoláskorú gyermekek iskolába járását így főként önkormányzati vagy kistérségi mikrobuszokkal biztosítják.

2. Az oktatási struktúra és az oktatás irányítása²

A Sellyei Kistérségben már az 1960-as évek végétől szüntettek meg és vontak össze intézményeket, melynek oka a folyamatos tanulólétszám csökkenés. Ez igen nagy változást hozott azoknak a településeknek az életében, amelyekben bezárták az egyetlen kulturális értéket közvetítő intézményt, hiszen az iskola nem csak mint oktatási intézmény funkcionál.

² Az oktatási struktúra leírásakor a SKTT honlapján (<http://www.sellyeikisterseg.hu/>) található dokumentumokra (is) támaszkodtunk.

„Nagyon fontos szerepe van az iskolának. A másik meg az, hogy nemcsak az iskola, de helyben lakó pedagógusok vannak, ez is nagyon fontos. Amikor az utcán is megjelenünk, akár a boltban, a játszótéren, nem lehet bármit csinálni... tanításon kívül időben is rendezettebbek ezek a viszonyok. Nincsenek azok a vandalizmusok, amit pl. Iványiban vagy Zalátán elmondanak, vagy Sósvertikén, ahol nincs iskola, nincs helyben pedagógus.”(iskolaigazgató)

Már az 1960-70-es években is voltak körzetesítések, összevonások pl. a csányoszrói általános iskola már akkor sem volt független. Az iskolák bezárása természetesen a legkisebb településekkel kezdődött, melynek következtében ezekről a településekről a körzetek központjainak irányába indult meg vándorlás, tehát oda, ahol volt iskola.

Az ezredfordulóra létrejött iskolahálózat, az előző évtizedek folyamatainak eredményeként értelmezhető.

A legmeghatározóbb változások az elmúlt években történtek, melynek kezdő lépése, hogy 2007-ben a Sellyei Többcélú Kistérségi Társulás fenntartása alá vonta az intézmények egy részét. Hogy miért volt szükség erre a változásra? Főként azért, mert a kistérségben működő iskolák fenntartása az alacsony tanulólétszám miatt igen költségesnek bizonyult, az önkormányzatok nem voltak képesek finanszírozni ezeket a kis iskolákat. A másik lényeges ok, hogy a törvényi, jogszabályi keretek nem tették lehetővé, hogy az iskolák azzal a kis létszámmal működjenek.³

Az iskolahálózat 2007-es átalakítása során ún. oktatási mikrotérségeket alakítottak ki, egy-egy mikrocentrummal (Magyarmecske, Sellye, Vajszló). Ennek megfelelően minden mikrocentrum rendelkezik közoktatási intézménnyel. A mikrocentrumok kialakítása, illetve a struktúra átszervezése a feladatellátási helyek számát nem befolyásolta. A többcélú kistérségi társulás fenntartásában a következő intézmények működnek: magyarmecskei Általános Iskola és Óvoda, vajszlói Kodolányi János Általános Iskola, Szakiskola és Óvoda, sellyei Kiss Géza Általános Iskola, Óvoda és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény. Ezen kívül 3 intézmény van a kistérségben, amely nem csatlakozott a kistérségi társulás fenntartásába tartozó intézményekhez: a drávasztárai Általános Iskola, a dráfafoki Körzeti Általános Iskola és Napköziotthonos Óvoda és a felsőszentmártoni Általános Iskola és Napköziotthonos Óvoda. Az átszervezés során a dráfafoki iskola fenntartót változtatott, ugyanis a mikrotérség önkormányzatai (Drávafok, Bogdása, Markóc) úgy döntöttek, hogy az intézmény a Baranyai Református Egyházmegye fenntartásában működő pécsi Református Kollégium tagintézményeként működik tovább (az óvoda továbbra is az említett 3 település intézményfenntartó társulásában működik). A felsőszentmártoni illetve a drávasztárai intézmény továbbra is 2-2 önkormányzat intézményfenntartó társulásában működik. Ezen intézmények mellett Sellyén működik az FVM DASzK (Dunántúli Agrár-szakképző Központ) Szakképző Iskola – FVM Mezőgazdasági Szakképző Iskola és Kollégium, mely az FVM DASzK Szakképző Iskola sellye tagiskolája, a fenntartó pedig a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium.

³ A Köznevelési Törvény 2006-ban történt változtatásai a körzetesítés irányába mozdították el a magyarországi iskolarendszert: a nyolcnál kevesebb évfolyammal működő önálló általános iskola a 26. § (1) és (3) bekezdés módosítása szerint csak egy másik iskola tagintézményeként működhet tovább. A fenntartóknak 2008. augusztus 31-ig gondoskodniuk kellett azon iskolájuk tagintézménnyé alakításáról, melynek nem volt 8 évfolyama. A 2006/2007. tanévtől a hetedik és a nyolcadik évfolyamon csak akkor indulhatott osztály, ha az egyes osztályok tanulói létszáma elérte a maximális osztálylétszám ötven százalékát. Pl. a felső tagozaton a maximált létszám 30 fő, melyet 20%-kal meg lehet haladni a ktv. alapján, alsó határa pedig a maximum létszám fele, tehát felső tagozaton 15 fő. Azokban az intézményekben, amelyek esetén összevonásra került sor, tehát tagintézménnyé váltak, 10 fő körüli osztálylétszámokról beszélhetünk (pl. a 2007-ben és 2008-ban tagintézménnyé vált Csányoszró és Bogádmindszent).

Ahogy látható, vannak olyan települések, ill. azok intézményei, amelyek nem álltak be a sorba, megtartották önállóságukat. Erre kétféle stratégiát alkalmaztak az intézmények: az egyik, hogy nem állami/önkormányzati – jelen esetben egyházi – fenntartóhoz csatlakoztak, a másik, hogy az intézményben működő nemzetiségi oktatásra hivatkozva megtartották a kis létszámmal működő osztályokat, ugyanis az említett szabályozás alól a nemzetiségi oktatásban részesülő tanulók osztályai kivételt képeznek, hiszen a nemzetiségi oktatást 8 tanuló szülőinek igénye esetében már meg kell szervezni. Előbbihez egy (Drávafok), utóbbi „taktikához” két település folyamodott (Drávasztára, Felsőszentmárton).

Drávafok a Baranyai Református Egyházmegye fenntartása alá került a Református Kollégium tagintézményeként, tehát önállósága csak a társulási fenntartástól értelmezhető. Az iskolának a Református Kollégiummal való évek óta tartó kapcsolata tekinthető itt a fő motiváló tényezőnek, valamint az is szerepet játszik az egyházi fenntartásúvá válásban, hogy többségében református településről van szó.

Drávasztára és Felsőszentmárton településeken, iskoláiban hagyománya volt a horvát nyelvnek, kultúrának, mivel az ott élők nagy számban a horvát nemzetiséghez tartoznak. Ebben a formában megtarthatták önállóságukat, a kis létszámú osztályok ellenére nem kellett tagintézménnyé válniuk. A kistérségi fenntartás idején szóba került, hogy a két iskola esetleg egy iskolaközponttá válhatna, de ez nem valósult meg. Mindkét településen folyt már az oktatási intézményhálózat átalakítása előtt is nemzetiségi oktatás, tehát nem következett be profilváltás az önállóság megtartása érdekében, arról van szó tehát, hogy az iskolák megtartása érdekében éltek a törvény által biztosított lehetőségükkel.

A kistérségben egyetlen önálló középfokú oktatási intézmény van, egy szakiskola, melyet semmilyen téren nem befolyásolt az átszervezés folyamata, hiszen az a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium fenntartásába tartozik. Ezen kívül Vajszlón az általános iskolához tartozó intézményegységként működik egy szakiskola.

2000 óta tehát a 2007. évi kistérségi átszervezés volt a legmeghatározóbb esemény a kistérség oktatásirányításában, s az ennek következtében történt fenntartóváltások, valamint fontos megemlíteni a Zalatai iskola megszűntetését. A kistérségi fenntartásba vételt egy lépésben hajtották végre. Egyetlen intézmény, a bogárdmindszenti általános iskola és óvoda volt az, amely nem 2007-ben, hanem egy évvel később, 2008-ban lépett be a társulásba, s lett a vajszlói általános iskola tagintézménye.

A kistérségi társulásnak több, az oktatásra vonatkozó terve létezik: közoktatási intézkedési terv, közoktatási esélyegyenlőségi helyzetelemzés és intézkedési terv és közoktatás-fejlesztési terv. Ezeknek a terveknek, helyzetelemzéseknek az elkészítése részben közoktatási törvényi kötelezettség, ez az esélyegyenlőségi intézkedési tervre igaz. Valamint vannak olyan tervek, amelyek pályázatokhoz kötődnek, tehát nem kötelezőek.

„A közoktatás-fejlesztési tervet a DDOP⁴-s pályázatunkhoz kellett elkészíteni. Ez az intézményi integrációt készíti elő, ahhoz tartalmaz intézkedéseket, magához az egész fejlesztéshez. Ezek hosszabb távú tervek. A közoktatási intézkedés terv az rövidebb időre szól. Az esélyegyenlőségi intézkedési terv a közoktatásban a közoktatásban megvalósítandó esélyegyenlőségi célkitűzéseket tartalmazza. Ezt is kellett egyébként csatolni a DDOP-s pályázatunkhoz.”(STKT egyik munkatársa)

A tervek valós iránymutató funkciót is betöltenek, hiszen középtávú konkrét célkitűzéseket is tartalmaznak.

A nem társulási fenntartású intézmények közül nem mindegyiknek van oktatásfejlesztési terve, vagy ha van is, ezek nem iránymutatóak. Az átszervezés előtti

⁴ Dél-dunántúli Operatív Program

időszakra sem volt jellemző, néhány településtől eltekintve, hogy az önkormányzati oktatásfejlesztési tervet figyelembe vették volna, ha volt egyáltalán ilyen.

A kistérségi társulás közoktatás-fejlesztési terve igazodik az EU elvárásaihoz, valamint az Új Magyarország Fejlesztési Tervhez és természetesen összhangban van a hatályos közoktatási törvénnyel.

A tervben foglaltak bizonyos része megvalósult (2010. áprilisi helyzet). A mikrotérségi struktúrák léteznek, bár megoszlanak a sikerességéről a vélemények. Amelyik intézményben a társulási fenntartás nem okozott változást (Magyarmecske), ott nagyon pozitív kép alakult ki a társulásról, ahol viszont pl. tagintézménnyé válásra is sor került, már lényegesen árnyaltabb a kép: a tagintézmény és a székhely intézmény sem igazán örül az összevonásnak, előbbinek a függetlensége csorbult, utóbbinak pedig megnövekedtek az adminisztrációs terhei.

„... úgy élték meg ezt, hogy be akar kebeleznünk... Az, hogy közösek lettünk, sok problémát generál... A gesztorintézmény feladatai olyan mértékben növekedtek meg ezzel, hogy át kellett venni 100 gyereket. Az iskolatitkárom hónapokig vitte fel az adatokat a rendszerbe, mert ott nem vezettek KIR-t. A gazdasági részen a könyvelés itt csapódik le az összes intézményegységre. Koordinálni kellett mindenfélét.”(iskolaigazgató)

Az esélyegyenlőség növelése érdekében megszüntették a gyógypedagógiai tagozatot – két ilyen volt a kistérségben, Sellyén és Vajszlón. A 2008/09. tanévben szüntették meg ezeket, Sellyén felmenő rendszerben, most végez az utolsó évfolyam (2010 tavasz); Vajszlón egy lépésben történt meg a gyógypedagógiai tagozat felszámolása.

„Illetve nekünk volt SNI tagozatunk, de ez most az integrációval megszűnt... Mi nagyon jó helyzetben vagyunk most, mert nekem van most 3 gyógypedagógusom, plusz 2 fejlesztőpedagógusom, tehát meg tudom segíteni azt a 10 SNI gyereket, aki még itt maradt.”(iskolaigazgató)

Alkalmazzák a pedagógusok az új tanítási módszereket, ezek egyre terjednek a kistérségi társulás intézményeiben, a pedagógusok továbbképzéseken vesznek részt.

„A projektekre, a kooperatív technikákra a tantestület már vevő, az epochálissal még vannak ellenérzések. Az igazság az, hogy ha nem a pályázat szerint kellene csinálni, hanem úgy, ahogy mi jónak látjuk, akkor az is működne, mert egy lehetőség egy átfogó szemlélet átadására, ami a gyerek szempontjából mindenképpen pozitív.”(iskolaigazgató)

„kooperatív és a kompetencia alapú tanítást be kellett vezetnünk, de előtte indítottuk a nem szakrendszerű oktatást, s ebből kifolyólag egy csomó továbbképzés hárul a kollégákra” (igazgató helyettes)

Rendkívüli mértékű infrastrukturális fejlesztések történtek a kistérségben az átalakítás óta. Ez talán a legnagyobb nyeresége az intézményrendszernek. Ezeket pályázatokból valósították meg (EU-s, minisztériumi, stb.). Megjegyzendő, hogy a nagyobb intézmények esetében ezek a projektek, fejlesztések az önállóság megtartása mellett is lehetővé váltak volna, hiszen számos pályázat feltételeinek meg tudtak volna felelni önállóan is. A pályázati rendszer másik előnye, hogy erősödik az együttműködés az intézmények között. A nem társulási fenntartású intézmények ezeknek nagy részéből kimaradnak, pályáznak ők is, de kisebb hatáskörrel és jóval alacsonyabb összegekre.

„Pl. ha pályázatot nyújtunk be, akkor vagy az egész kistérségre nyújtjuk be, vagy ha az nem lehetséges, akkor pedig elosztják a polgármesterek maguk között úgy, hogy egyszer az egyik, máskor a másik iskolára nyújtjuk be pl. a felújítási pályázatot. Most egyébként ott tartunk, hogy a kistérségi fenntartású intézmények közül nincs olyan, amelyik nem lett kipofozva. Mindegyikre nyertünk támogatást. Most legutóbb a gilvánfai óvodára és a sellyei óvodára, így lefedtük az összes intézményt.”(STKT egyik munkatársa)

3. Szervezeti változások az oktatási hálózatban

A fent leírt oktatási struktúra a 2010 tavaszi állapotot tükrözi. A legjelentősebb – az interjúalanyok által is annak vélt – változás, mely jelentősen befolyásolta, módosította a kistérség oktatási struktúráját, a Sellyei Kistérségi Többcélú Társulás megalakítása volt. A társulásnak mind a 35 település tagja, azonban nem minden közoktatási intézmény csatlakozott a társuláshoz. A kistérségi társulások egy 2004-ben kelt törvénnyel (települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásairól szóló 2004. CVII. tv.) jöttek létre az országban, így a Sellyei Kistérségi Többcélú Társulás is. A közoktatási intézmények 3 évvel később, 2007. szeptember 1-jén csatlakoztak a kistérséghez. Ebben az időpontban a kistérségben található intézmények közül a felsőszentmártoni, drávasztárai, drávafoki és bogádmindszenti kivételével mindegyik közoktatási intézmény csatlakozott a kistérségi társuláshoz. 2008-ban azonban a csatlakozás mellett döntött a bogádmindszenti intézmény is, így 2008. szeptember 1-jétől kistérségi fenntartású intézményként működik a vajszlói iskola tagintézményeként. A társulásból (önként) kimaradt intézmények azóta sem csatlakoztak a társuláshoz, továbbra is önállóan működnek (ami persze nem azt jelenti, hogy mindegyik önkormányzati fenntartású, lsd. feljebb). A felsőszentmártoni és a drávasztárai intézmény a nemzetiségi oktatásra hivatkozva maradt ki a társulásból, míg a drávafoki iskola egyházi fenntartású lett. A nemzetiségi közoktatási feladatok ellátására a két intézmény plusz normatívát kap, mellyel működését biztosítani tudja. A drávafoki intézmény esetében árnyaltabb a kép: először 2007-ben csak az alsó tagozat csatlakozott a pécsi Református Kollégiumhoz, a felső tagozatot továbbra is az intézményfenntartó társulás önkormányzatai finanszírozták, tehát azoknak a településeknek az önkormányzatai, amelyekről a gyerekek a drávafoki iskolába jártak. A helyi önkormányzat (akkori egyik intézményfenntartó) ezen állapot véleményeztetése érdekében az OKM-től állásfoglalást kért, mely szerint 2008. aug. 31-ig kell rendezni a felső tagozatos „iskola” helyzetét. Ekkor döntött úgy az intézmény, hogy a felső tagozat is a Református Kollégium fenntartásában működjön tovább. A kimaradó intézményekben készített interjúkból az derül ki, hogy azért nem csatlakoztak a kistérségi fenntartású intézmények közé, mert el akarták kerülni az intézményi integrációt.

A települési önkormányzatok közötti együttműködés nem új keletű a kistérségben. 2000 körül már szinte kivétel nélkül mindegyik intézmény intézményfenntartó társulásban működött, azaz azok az önkormányzatok finanszírozták létszámarányban az intézményeket, amelyek az intézmény beiskolázási területén voltak. Az interjúalanyok elmondása szerint nem volt olyan iskola a kistérségben, mely csupán csak egy települést látott volna el, mindig is jellemző volt a térségre, hogy az egyes intézmények a környező aprófalvakban élő gyemekekkel töltötték fel az iskoláikat.

„Szinte kivétel nélkül mondhatom, hogy intézményfenntartó társulásban működtek már 2000-ben is. Egy iskolába több településről jártak be, nem is volt olyan iskola, amely csak egy települést látott el.”(STKT egyik munkatársa)

Az oktatási struktúra átszervezése sem érintette lényegileg azokat a kapcsolatokat, együttműködéseket, melyek a múltban kialakultak. Továbbra is minden intézmény fogadja a

környező vagy akár távolabbi települések gyermekeit, teret adva a szabad iskolaválasztásnak, mely nem utolsó sorban fennmaradásának záloga is.

„Sellye azért jobb helyzetben van, meg azért erősebb, és ott egy gyerek taníttatási költsége a társulás miatt valamivel azért kisebb, mint itt. De mi megegyeztünk velük, hogy amennyit oda fizetnek, annyit fizessenek ide is gyerekenként, tehát hogy ne anyagi okai legyenek annak, nem ide hozzák a gyerekeket. Ezt a többletköltséget a mi önkormányzatunk felvállalja.”(iskolaigazgató)

Az oktatási szerkezetet befolyásoló említésre méltó változás még 2006-ban történt, amikor a zalátai általános iskolát szüntették meg. (Megjegyzendő, hogy a zalátai óvoda a mai napig a Sellyei Kistérségi Többcélú Társulás fenntartásában, a vajszlói Kodolányi János Általános Iskola, Szakiskola és Óvoda tagintézményeként működik.) Az interjúalanyok elmondása szerint Zalátán kb. 10 évvel ezelőtt egy spontán folyamat indult el. Egyre több szülő járatta gyermekét a vajszlói általános iskolába. Ez a folyamat oda vezetett, hogy az iskolába járó gyerekek száma lecsökkent 50 fő alá. Ezzel együttjáró folyamat volt a pedagógusok számának csökkenése, mígnem 1996-ban már csak 3 pedagógus dolgozott az iskolában. Ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy az iskolát nem lehet megmenteni a bezárástól. A zalátai iskola bezárása egyik tanévről a másikra következett be – az interjúalanyok elmondása szerint jobb lett volna, ha felmenő rendszerben oldják meg, vagy olyan módon, hogy az kevésbé drasztikusan érinti a diákokat, szülőket és pedagógusokat. A diákok többsége átkerült a vajszlói iskolába, bejárásukat a kistérség mikorbuszával biztosítják. A 3 pedagógus a sellyei és a vajszlói iskolában helyezkedett el.

„A zalátai iskola megszűnésénél az volt, hogy ott lehetett látni, hogyan alakul a gyereklétszám, a szülők hozzáállása. Ennek nem egy nyáron kellett volna megtörténnie úgy, ahogy, hanem lehetett volna szerintem másképp. A gyerekek szempontjából is talán szerencsésebben.”(iskolaigazgató)

Az iskolavezetők véleménye szerint ez pusztán az önkormányzatoknak hozott pénzügyi hasznot, ugyanis a fenntartásuk már közvetlenül nem az ő feladatuk, még akkor sem, ha a finanszírozásban továbbra is részt vesznek, valamint a többcélú társulás tanácsán, illetve különböző szakbizottságokon keresztül közvetett befolyást gyakorolnak az intézmények működésére. Ezen kívül szinte minden esetben az iskolák, tagintézmények szorosan együttműködnek a helyi önkormányzattal.

„Igazából korábban is mindig pénzügyi dolgok fölött van a vita. Én részben ezzel magyarázom, hogy a kistérségi normatíva jelentősen csökkentette a terhelésüket, s így ebből adódóan nincsenek konfliktusok most.” (tagintézmény vezető)

A kistérséghez történő csatlakozás viszonylag könnyedén lezajlott. Az elmondások alapján nem igen voltak egyik településen sem olyan csoportok, amelyek nagy ellenállást fejtettek volna ki, leszámítva persze a nem csatlakozó intézményeket. Voltaképpen konszenzusos döntés született. Félelmek természetesen voltak, melyeket inkább az új, ismeretlen dologtól való távolságtartásban öltöttek testet. A tagiskolává váló intézmények a tanulólétszám csökkenésétől tartottak, míg a kialakuló „mamut” intézmények a megnövekedett adminisztratív, szervezési terhektől féltek, melyek egy része be is igazolódott.

4. A szervezeti változások hatása az egyes települések életére

A Sellyei Kistérségi Többcélú Társulásból egyetlen, a kistérségbe tartozó település sem maradt ki. Az intézményi összevonásokból a már eddig is említett 3 település iskolája (Felsőszentmárton, Drávasztára, Drávafok) maradt ki. Esetükben ez egyéni döntés, működésükben a kistérségi közoktatási hálózat nagy részét érintő átalakítás semmilyen hatással nem járt. Elvi szinten sem pozitív, sem pedig negatív hatása nincs. Az interjúk alkalmával azonban a kimaradt intézmények vezetői a mindennapi gyakorlatban is érezhető negatív hatásról számolnak be. A kistérségi társulás által a fenntartásába tartozó intézmények számára biztosított szolgáltatásokból, lehetőségekből, előnyökből a társulásból kimaradt intézmények nem részesülnek, vagy ha igen, csak hosszasan egyeztetést követően.

„Ami most a legutóbbi dolog, hogy a kistérségben évekkal ezelőtt felmerült, hogy megszervezik a gyógytorna hálózatot. Mindenki örült neki, ez egy nagyon jó dolog. Aztán telt múlt az idő, tanítottunk, csináltuk a dolgunkat, és 1,5-2 év elteltével hallom, hogy a kistérségben működik a gyógytornász hálózat. Én akkor feltettem a kérdést a polgármester asszonynak, hogy és mi nem tartozunk a kistérségbe, nálunk is vannak gyerekek. A Drávasztárára járó gyerek nem volt kistérségi gyerek, a felsőszentmártoni, a drávafoki gyerek nem volt kistérségi gyerek... de most már rendeződik a dolog, hozzánk is ki fog járni a jövő hónaptól egy kis hölgy.” (iskolaigazgató)

A kimaradt intézmények a kistérségi társulást úgy értelmezik, amely kiterjed a csatlakozó települések minden tagjára, míg a társulás vezetői a fenntartói jogokra és köteleességekre hivatkozva azokat csak a fenntartásában működő intézményekre terjesztik ki.

Az oktatási hálózat átalakítása annál inkább érintette a csatlakozó intézményeket, illetve a beiskolázási körzetébe tartozó településeket.

Az interjúalanyok nem említik egyértelműen pozitívként azt, hogy a társuláshoz csatlakozva vált lehetővé a települési iskola megtartása/fenntartása. Többek elmondása szerint a települési önkormányzat is képes lett volna tovább működtetni az intézményt. Egy-két esetben említették csak azt, hogy az igen kis létszám miatt nem tudták volna a törvényben előírt létszámot biztosítani, melynek következménye az iskola bezárása lett volna. Tagintézménnyé válva azonban már nem veszélyezteti őket az iskola bezárása. Ezt pozitívként csak abban a kontextusban értelmezik, hogy a települések kulturális mozgatórugójaként számon tartott általános iskolák megmaradtak a településen. Az utóbbi fontosságát több intézményvezető kiemelte.

„Mi talán az egyetlen olyan része vagyunk a falunak, hogy ha történik valami, akkor az innen indul ki... Nagyon fontos szerepe van az iskolának. A másik meg az, hogy nem csak az iskola, de helyben lakó pedagógusok vannak, ez is nagyon fontos. Amikor az utcán is megjelenünk, akár a boltban, a játszótéren, nem lehet bármit csinálni.” (iskolaigazgató)

„kulturális programok, kapcsolatok szervezése, ebben mindben szerepe van az iskolának” (iskolaigazgató)

Fontos, hogy a társuláshoz csatlakozva a pénzügyi problémák nem a helyi önkormányzatot terhelik. Az intézmények finanszírozása és működtetése a Sellyei Kistérségi Többcélú Társulás feladata. Habár a helyi önkormányzatok továbbra is hozzájárulnak a működési költségekhez, ez látszólag nem jelent olyan anyagi terhet, mint annak előtte. Az önkormányzatok nagyfokú együttműködését is bizonyítja egymás kisegítése, anyagi terhek átvétele egy szűkölködő önkormányzattól. Ez persze terhet ró a nagyobb önkormányzatokra.

A pályázati lehetőségek is megnyíltak számos intézmény előtt azért, hogy csatlakozott a kistérségi társuláshoz. Az interjúalanyok arról számoltak be, hogy számos projekt csak bizonyos tanulólétszám megléte esetén pályázható, melyekből értelmesszerűen a csatlakozás nélkül kimaradtak volna. Ezek a pályázatok viszont elengedhetetlenül szükségesek munkájuk szakszerű és innovatív ellátásához (tárgyi eszközök bővítése, épületfelújítás, oktatási anyagok fejlesztése, programok kidolgozása, stb.). Értelmesszerűen a helyi iskola fejlesztése, fejlődése pedig végső soron a település érdeke is (pl. nő a lakosságmegetartó erő).

„1 milliárd a két pályázatnak az összege, ez a sellyei és a vajszlói iskolára van, és a magyarmecseki iskolánál is tornateremre pályáztunk, remélhetőleg az is nyerni fog.”(STKT egyik munkatársa)

5. A szervezeti változások hatása a tanulókra, ill. az egyes tanulói (társadalmi) rétegekre

A tanulókra vonatkozóan sem előzetes, sem utólagos felmérést nem végeztek a kistérség intézményei. Az intézmények integrációját megelőzte egy tanulmány, a Kistérségi Közoktatás-fejlesztési Terv, melyben helyet kapott egy helyzetelemzés a kistérség közoktatási helyzetére vonatkozóan, valamint felvázolja az oktatási hálózat változtatásának, fejlesztésének lehetséges útjait is.

A kistérségi társulási fenntartás alá vétel egyértelmű előnyeként tartható számon, hogy a tagintézmények létrejöttével megmaradhattak a településeken az iskolák, javult a szakos ellátottság, mert létrehozták az utazópedagógus rendszert, melynek következtében az oktatás minősége növekedett.

Egyértelmű negatívuma a tanulók szempontjából az átszervezésnek az iskolába járás idejének meghosszabbodása – persze ez nem érintett minden tanulót, csak a csányoszlói gyerekeket érinti, akik a 7-8. évfolyam megszűnésének következtében a tagintézményből a gesztor intézménybe (Sellyére) kénytelenek járni az utolsó két évben. Ezt a problémát úgy próbálták meg kompenzálni, hogy kistérségi iskolabuszokkal szervezték meg az iskolába járást. A társulásból kimaradók pedig önkormányzati buszokkal hozzák viszik a gyerekeket, bár ez már a társulás fennállása előtt is így volt. A negatív változásokat, ti. az iskolába járás nehézségeit, nem tudták tehát kivédeni, csak valamelyest csökkenteni a negatívumait. Az iskolabuszok és önkormányzati buszok biztonságosabb közlekedést tesznek lehetővé a tanulók számára, hiszen sokszor egy-egy tanító, tanár is utazik ezekkel a buszokkal. Mindez anyagilag nem jelent nehézséget a családok, gyerekek számára, hiszen az utazási költségeket az iskolák vállalják magukra.

„(a volán és az iskolabusz költségét) bekalkuláljuk az iskola költségvetésébe” (iskolaigazgató)

Negatívumként említették az interjúalanyok azt is, hogy a nagy iskolák még nagyobbá váltak, a tanulókra kevésbé tudnak figyelni, a nagy intézményekben fellazultak a tanuló-tanár, szülő-tanár kapcsolatok!!!. Persze ez nem kizárólag az átszervezés következménye, hiszen pl. a zaláti iskola bezárására már a kistérségi fenntartás alá vétel előtt sor került (onnan Vajszlóra kerültek a gyerekek). Ezt a problémát, az interjúalanyok elmondása szerint, több szülő is érzékelte, és megindulni látszik egy olyan folyamat, hogy a nagy iskolákból a kis iskolákba viszik a gyerekeket pl. Drávasztárára a zaláti gyerekeket, akik addig Vajszlóra jártak. A kimaradó intézmények a létszámok tekintetében, ha a gyerekeket vesszük figyelembe, akkor jobb helyzetben vannak, mint a nagy intézmények. A kis osztálylétszámok

lehetővé teszik, hogy többet foglalkozzanak a pedagógusok a gyerekekkel, eredményesebb lehet a tanítás, könnyebb a differenciálás, pl. a drávasztárai gyerekek esetében.

„A legutóbbi felmérés szerint az átlag felett vannak a tanulók, ami nem azt jelenti, hogy kiemelkedő képességűek, itt egyáltalán nincsenek kiemelkedő képességű tanulók. De talán amiatt vannak jó eredményeink, mert kevesen vannak egy-egy osztályban, ezt sokan nem hiszik el, de ez nagy előny” (iskolaigazgató)

Az integrált nevelés, oktatás is fontos prioritása volt a kistérségi oktatásirányításnak. A Sellyén és Vajszlón működő gyógypedagógiai tagozatot a kistérségben megszüntették. Ez igen pozitív lépésnek tekinthető, azonban a szakmai háttér nem volt meg, vagy nem minden az iskolában ahhoz, hogy ezt a változást valóban pozitívként éljék meg az iskola pedagógusai. A speciális tagozatok megszűnése szintén a kisebb iskolák létszámnövekedését vonták maguk után, hiszen ha egy tanuló a tanulási képességeket vizsgáló szakértői bizottság szerint integráltan oktatható, akkor felesleges utaztatni a gyereket a távoli nagy iskolába, járhat a saját településén vagy ahhoz közelebb levő kis iskolába is.

„nem maradtak itt, visszamentek a saját kis iskolájukba, mert miért maradtak volna itt. Miután megszűnt a speciális tagozat, többségi iskolába járhat a saját iskolájába is, úgy döntött, hogy oda jár, világos, meg is értem” (iskolaigazgató)

Az integráció további negatívumaként említette az egyik interjúalany a tehetséges gyerekek elveszését is.

„No most képzeljük el a mai gyerekekkel a 30-as vagy 36-os osztályokat, de maradjunk 25-nél. Ebben a 25-ben van 2 enyhe fokban értelmi fogyatékos, van mondjuk 5 HHH, van roma, a romákat ugye nem tartjuk nyilván, de attól még ott vannak, meg van néhány nagyon gyenge, meg van néhány közepes és van 2 tehetséges. Melyik fog elveszni? Valószínű, hogy a tehetséges. Ez szomorú, nagyon szomorú, de a tehetséges. Mi a lépése erre a szülőnek? Elviszi. Tehát ha mi a differenciálásnál mindig csak a lemaradót, a gyengét, az SNI-t tudjuk tolerálni, akkor a jó hatodiktól már nem ide fog járni.” (iskolaigazgató)

A kistérségi fenntartás alá tartozó intézmények, mivel jobb anyagi lehetőségekkel rendelkeznek, nagyobb eséllyel rendelkeznek a hátrányos helyzetű tanulók segítését célzó programokkal, speciális pedagógusokkal. Ez mindenképpen előnye a társulás kötelékébe tartozásnak.

Szintén előnyt jelent a tanulóknak az intézményük magasabb szintű infrastrukturális ellátottsága. A pedagógusok elmondása szerint a különböző IKT eszközökkel jobban lehet motiválni a diákokat, fel lehet kelteni az érdeklődésüket.

A továbbtanulási arányok és lehetőségek nem változtak az intézményhálózat átalakítását követően, ez évről-évre eltérő, nem mutatkozik semmilyen tendencia, sem negatív, sem pozitív. Az új intézményhálózat olyan rövid múltra tekint vissza, hogy jelenleg tapasztalt esetleges változásokat hiba lenne ennek tulajdonítani – ennek vizsgálata csak hosszabb idő elteltével lehetséges.

6. A szervezeti változások hatása a pedagógusokra

Az interjúalanyok beszámolóí alapján a szervezeti változások nem voltak hatással a pedagógusok létszámára, tehát nem kellett elbocsátani egyetlen pedagógust sem az átszervezés következtében. Az átszervezés idején ugyan csökkent a pedagógusok létszáma, azonban ez a nyugdíjas korúak nyugdíjba vonulásával oldódott meg (Sellyén 3 fő ment

nyugdíjba, a többi kistérségi társulási fenntartás alá tartozó intézményben nem számoltak be az interjúalanyok nyugdíjba vonulásáról), valamint voltak olyanok is, aki átmentek egy másik intézménybe tanítani (Sellyén 2 fő ment más intézménybe). Azt lehet mondani, hogy bár a pedagógus létszámváltozás éppen az átszervezéssel egy időben történt meg, konfliktust nem okozott, az alanyok nem az átszervezés hatásaként élték meg a létszámváltozást, ugyanis részint természetes, részint tudatos (egyéni) döntések generálták a létszámváltozást.

„Nem hiszem..., hogy összefüggött (az átszervezéssel). Lehet, hogy azt gondolták, hogy az a biztosabb, ezért inkább elmentek. Az egyik Vajszlóra ment, a másik ide a szakmunkás képzőbe. Személyes konfliktusaink nem voltak egyikkel sem, nem gondolom, hogy ilyen oka lehetett. Azt gondolom, hogy jobb ajánlatot kapott, ezért ment el.” (iskolaigazgató)

A pedagógusok létszámában ugyan nem következett be lényeges változás, azonban kisebb átalakításokra sor került. A fenntartóváltás következtében néhány pedagógus „feleslegessé” vált, de ők, ahogy már említettük, nyugdíjba vonultak, ill. voltak, akik más intézménybe mentek dolgozni. A más intézményekbe távozó pedagógusok miatt szakterületeken pedagógushiány jött létre. Az alakuláskor a társulás feladatul tűzte ki, hogy intézményen belül kell megoldani a pedagógushiányt, többek között utazópedagógusokkal.

„...a tesis most ebben az évben járt ki (Csányoszróra), mert a tesitanár volt az egyik, aki elment.” (iskolaigazgató)

Ez a célkitűzés megvalósult, mivel mikrotérségeken belül a pedagógusok intézményen belül próbálják megoldani a hiányok kompenzálását. A gesztor intézményből a tagintézménybe járnak át bizonyos pedagógusok és ez visszafelé is működik (pl. a sellyei székhelyről a csányoszrói tagintézménybe jár át a testnevelő tanár, Csányoszróról Sellyére pedig egy angol tanár). Ezen kívül olykor szükséges a mikrotérségen kívülre is áttanítania a pedagógusoknak. Az utazópedagógusi rendszer a pedagógusoknak csak igen kis hányadát érinti, néhány főt. (Újdonságot azonban egyes intézmények esetében ez sem jelent, mivel a társulás megalakulása előtt is voltak olyan iskolák, melyek a szakos ellátottságot „utazópedagógusokkal” oldották meg.)

„eleinte olyan kevés órája volt, hogy még Magyarmecskére is átjárt órát adni (Csányoszróról, amellet, hogy Sellyére, a gesztor intézménybe is járt órát tartani)” (iskolaigazgató)

Az mondható tehát, hogy a kistérségi társulási fenntartás alá tartozó intézmények között működik az ilyenfajta együttműködés. Ez a pedagógusoktól többletidőt vesz el, s főként saját gépkocsival oldják meg az átjárást egyik településről a másikra, mivel a kistérségben máshogyan szinte megoldhatatlan a közlekedés. Az átjárás nehézségeit megkönnyítendő, az egyes iskolák úgy próbálják összehangolni órarendjüket, hogy az átjárások számát a minimálisra csökkentsék.

„Próbáljuk ezt úgy megoldani, hogy ne kelljen óránként mozogni, mert az itt lehetetlen.” (iskolaigazgató)

Az átjáró pedagógusi rendszer következtében jobb lett a szakos ellátás a társulás intézményeiben, azonban problémák is adódnak ebből, hiszen az átjáró pedagógusok az órátartáson kívül semmilyen más iskolai feladatot nem látnak el, azok a többi helyi kollégára hárulnak.

„A szakos ellátás az jobb, azt nem vitathatjuk, de az is igaz, hogy ezek az emberek jönnek, mennek. Jönnek, mennek és ugye az iskolában nem csak a tanóra megtartása van, hanem ezer más dolog, ami akkor marad erre a 11-re, aki itt van. Azért nem mindegy, hogy az a két ember van, vagy nincs állandóra. ” (tagintézmény vezető)

A társulási fenntartás alatt nem álló intézmények, az interjúalanyok elmondása szerint nem vesznek részt az áttanítás rendszerében, tehát nincs áttanítás ezek között az intézmények között, valamint az egyéb együttműködések nagy részéből is kimaradnak.

„az a jó testvéri kapcsolat az egész átszervezéssel kicsit megbomlott. És én annak örültem legutóbb, hogy most visszazökkenődött (ez). ” (tagintézmény vezető)

A kimaradóknak csak olyan együttműködések maradnak, mint pl. a kistérségi sportnapok, a különböző iskolák közötti, kistérségi tanulói versenyek, valamint a társulásnál kiharcoltak, pl. a gyógypedagógusi ellátás.

A pályázatoknak köszönhetően a társulásba tartozó iskolákban tanító pedagógusok alkalmanként némi kereset kiegészítéshez is jutnak.

„...ugye kiegészítő normatív finanszírozási feltételek keretében így pénzhez jut az ember. Akár olyan jellegűhöz, hogy eszközt lehet vásárolni az iskolának, akár olyan jellegűhöz, hogy a pedagógusnak egy kis bérkiegészítést tudjon adni. ” iskolaigazgató)

A profitálók körét egyértelműen a kistérségi társulás munkatársaiban határozták meg az interjúalanyok. A társulás által foglalkoztatottak tehát a nyertesek közé tartoznak, mivel munkalehetőséget kaptak a munkaszervezet felállításával.

7. A szervezeti változások pénzügyi háttere

A társuláshoz csatlakozást, ezen belül az egyes közoktatási intézmények összevonását, három mikrocentrum kialakítását pusztán törvényi és pénzügyi/gazdaságossági szempontok sürgették. A szervezeti változások egy felülről irányított folyamatként értelmezhetők. Az egyes önkormányzatok a kistérségi társulások törvényi lehetővé tételét követően felismerték annak lehetőségét, hogy saját közoktatási intézményeik pénzügyi igazgatását más fórumra ruházzák. A döntés tehát önkormányzati szinten született, a szakmai és egyéb szempontokat jóval megelőzte a pénzügyi szempont.

A döntés meghozatalakor a kistérségi oktatási intézményhálózat gazdaságos, pénzügyileg hatékony intézményrendszer kialakítására törekedtek. Az intézményvezetőket nem vonták be a döntési folyamatba, ők csak utólag értesültek a fenntartóváltozásról. Az összevonások szakmai részét azonban már az intézményekre bízták. Pl. a szakos ellátottság megteremtése, tehát az utazópedagógusi rendszer kidolgozása; az integrált oktatás megvalósítása, mely számos pályázat feltétele; az iskolák gazdaságos működése, intézményen belüli továbbképzések; a gesztor intézmény és a tagiskola közötti szakmai és gazdasági együttműködés kialakítása és működtetése.

„Az, hogy a fenntartó 4 önkormányzat átadta a fenntartási jogot a kistérségnek, abba az iskoláknak beleszólása nem volt. Tehát ez egy fenntartói döntés volt. A fenntartó valószínűleg azért lépte ezt meg, mert egy előnyösebb iskolafinanszírozási lehetőséget látott benne. ” (iskolaigazgató)

Előzetes pénzügyi számításokról nem számoltak be az interjúalanyok, nem tudni, hogy milyen megfontolásokra, akár számszerűsíthető adatokra alapozták a döntést, bár egy interjúalany említette, hogy a kistérség munkatársai és az önkormányzati vezetők előzetesen „osztottak, szoroztak”. Vélhetően csupán csak bizonyos a többcélú társuláshoz kapcsolódó lehetőségekről kialakult előzetes ismeretek alapozták meg a döntésést, valamint annak igen erős szándéka, hogy csökkentsék az önkormányzatok pénzügyi terheit. A határozott koncepció hiányát jelzi az is, hogy az összevonások után sem vizsgálták meg az esetleges megtérülést.

„Nem. Nem lett olcsóbb. Azt nem mondhatjuk, mert ugye a személyi kiadások maradtak. Mert a létszám tulajdonképpen nem változott. A dologi kiadások ugyanazok; az építmény ugyanaz, a kiadások ugyanazok. Igazából az, hogy más zsebből megy, és más zsebből vesszük ki. Annyi azért van, az én szempontomból, hogy ez a nagyobb struktúra van, az nekem kényelmesebb. Pénzügyi dolgokkal, hogy normatívát kicsákányozni a fenntartóból, azt nem nekem kell megcsinálni, az számomra egy nagyon jó dolog.” (tagintézmény vezető)

A kistérségi normatíva kezdetben „többletforrással” kecsegtetett. Később azonban – több alany elmondása szerint – kiderült, hogy az önkormányzatok a kistérségi normatíva arányával csökkentett támogatást nyújtanak az egyes intézményeknek. A legtöbb esetben arról számoltak be, hogy a kezdeti reményeik ellenére az iskola szempontjából pénzügyi előrelépést nem jelentett a társuláshoz történő csatlakozás, esetleg a tagintézmények számára.

„Azt mondtuk, hogy jó, legyen kistérségi iskola, de származik-e ebből hosszú távon előnyünk? Akkor azt mondták, hogy hogyne, mert jön a kistérségi normatíva. Na, most ez van is, de az volt a röhej az egészben, hogy amennyivel több kistérségi normatívát adtak, tehát amennyivel több pénzt adta, annyit el is vettek az iskola normatívájából. Tehát az égvilágon semmit nem nyertünk vele. De ilyenek, mint Bogádmindszent; a becsatlakozó kis iskolák nyertek rajta.” (polgármester)

Az intézmények pénzügyi finanszírozása mindezek mellett illetve ellenére zökkenőmentes. Egyes intézményvezetők csupán csak arról panaszkodnak, hogy az egyes kisebb települési önkormányzatok a létszámarányuknál kisebb mértékben járulnak hozzá a fenntartáshoz, sőt esetenként a nagyobb önkormányzatoknak kell megelőlegezni az intézményfenntartásra szánt összeget. Új keletű problémát azonban ez sem jelent, mivel a fenntartóváltás előtt is volt arra precedens, hogy az intézményfenntartó társulás önkormányzatai nem súlyuknak megfelelően vettek ki részt a pénzügyi finanszírozásból. Természetes módon jelent ez könnyebbséget a kisebb önkormányzatoknak, miközben nagyobb anyagi terhet ró a nagyobb önkormányzatokra.

A legfontosabb, hogy az önkormányzatokat tehermentesítették a fenntartói kötelezettségek alól. A döntés meghozatalakor tehát egyéb szempontokra nem támaszkodtak.

8. Összegzés

A sellyei kistérség Magyarország egyik legelmaradottabb térsége: magas munkanélküliség jellemző, ezzel párhuzamosan alacsony a foglalkoztatottak aránya, alacsony a lakosság iskolai végzettsége, igen alacsony a gazdaság teljesítőképessége, a gazdasági prosperitás, a földművelés erősen visszaszorulóban van, csak néhány családi gazdaság működik, kevés számú munkahely található a térségben, a legnagyobb foglalkoztatók rendre az önkormányzatok, rossz infrastruktúra jellemzi a térséget, végül igen nagy az elvándorlók aránya, melynek célpontja a kistérségen kívül található.

Az elmúlt 10 évben a legfontosabb, vizsgálatra érdemes oktatáspolitikai-szervezeti változás a kistérségben, az intézmények többségének kistérségi társulási fenntartás alá vétele (2007) három integrált intézmény létrehozásával (Sellye, Vajszló, Magyarmecske központokkal). Ehhez kapcsolódóan változást jelentett a bogádmindszenti iskola integrációja a vajszlói iskolához (2008). Valamint említésre méltó a zaláti iskola megszűnése (2006), mely egy több éves folyamatot „lezáró aktusként” értelmezhető.

A fenntartóváltás következményeit kizárólag az intézményi (tanulókra vonatkozó) statisztikák alapján lehetséges elemezni. Ezen statisztikák alapján kimutatható, hogy lényegi változás nem történt (pl. tanulólétszám, továbbtanulási mutatók, HH/HHH tanulók aránya, kompetencifelmérések eredményei). Amilyen változás, trend a számadatokból kimutatható, nem a fenntartóváltás következményeként értelmezhető, mert olyan folyamatokról van szó, melyek már a múltban beindultak, és ugyanakkor megegyeznek az országos tendenciákkal.

A végrehajtott szervezeti és fenntartói változás fő mozgatója a hatékonysági szempontok figyelembe vétele, a pályázati lehetőségek kihasználása és a törvényi kereteknek (osztálylétszámok) való megfelelés követelménye volt. Azok a pozitív változások, melyek ezzel egy időben történtek (pl. az SNI tanulók integrált nevelése és oktatása) nem a társulási fenntartásba vétel következményeként értelmezhetők, hanem olyan folyamat eredményeként, melyet a jelenlegi pályázati feltételek követelnek meg. A fenntartóváltás és a pályázati követelmények által életre hívott folyamatok gyakorlatilag egy időben zajlottak. A társulásból kimaradó intézményeket az iskola fennmaradása motiválta arra, hogy a már említett utakat válasszák. Mivel egyetlen iskola sem szűnt meg a fenntartóváltás következtében, a tagintézménnyé válás volt az egyetlen olyan tényező, amely változásként jelentkezett, tehát sem az oktatásban, sem a település helyzetében nem következtek be mélyre ható változások.

A nem a társulási fenntartásban levő intézmények helyi oktatáspolitikai intézkedései csak formálisak, nem beszélhetünk pl. az önkormányzatok részéről iránymutató oktatáspolitikai koncepcióról, az intézmények maguk „dolgoznak ki” terveket, melyek nem formalizált irányelvek, hanem „informális” megegyezések az intézmény pedagógusai között. A társulási iskolákra vonatkozóan részletes oktatásfejlesztési tervek vannak ugyan, azonban ezeket is a kihasználni szándékozott pályázati lehetőségek, ill. törvényi előírások hívták életre. Ezek, habár konkrét terveket tartalmaznak bizonyos területek fejlesztése vonatkozóan, s iránymutatóak tudnak lenni a középtávú célok megvalósításában (pl. a vajszlói rendészeti szakközépiskola megszervezése), sokszor csak irányelveket fogalmaznak meg, a megvalósításukra vonatkozó konkrét feladatok és módszerek már hiányoznak ezen dokumentumokból.

Az önkormányzatoknak tehát önállóan csak azokban az intézményekben van „vétó joguk”, ahol az iskola megmaradt intézményfenntartói társulásban (itt természetesen több önkormányzat illetékes). Az egyházi fenntartású intézményben pedig a Baranyai Református Egyházmegye a fenntartó, így döntési jogkörrel is az egyházmegye rendelkezik. Az intézmények társulási fenntartásba vétele a települések polgármestereinek döntésén alapult. Ezt követően döntési jogköre a többcélú kistérségi társulás tanácsának és a különböző szakbizottságainak kezében van.⁵ A többcélú kistérségi társulási tanácsban minden település

⁵A többcélú kistérségi társulási tanácsnak minden település polgármestere tagja, közösen, egyszerű többséggel döntenek, minden polgármesternek 1 szavazata van. A szakbizottságok készítik elő a döntéseket, a döntést a társulás tanácsa hozza.

„A döntéshozatali rendszere is egy kicsi bonyolult a Sellyei Kistérségnek (a Társulásnak). A legfőbb döntéshozó szerv a tanács, operatív szerve a tanácsnak az elnökség. A tanácsban 35 polgármester van, az elnökségben 9. Ezen kívül számos bizottság van, pl. pénzügyi, közoktatási és közszolgáltatási bizottság, és a három iskolakomplexumra van egy-egy intézményi bizottság. Ezek az intézményi bizottságok az egykori fenntartókból, a polgármesterekből tevődnek össze. Amikor konkrét döntési szükséglet van az iskolához kapcsolódóan, akkor ez a

polgármestere benne van, közösen, egyszerű többséggel döntenek, minden polgármesternek 1 szavazata van. A szakbizottságok készítik elő a döntéseket, a döntést a társulás tanácsa hozza. Minél kiterjedtebb az oktatási hálózat, annál többféle érdek ütközik, így a döntések meghozatala is nehezkesebbé válik.

Részben a kistérség hátrányos helyzetéből adódó számos probléma ellenére vagy mellett nem egy közoktatási intézményben példaértékű pedagógiai munka folyik. Többen megemlítették az interjúk során, hogy pedagógusaik olyan továbbképzéseken vesznek részt, melyek keretén belül új módszereket sajátítanak el, új oktatási eszközöket ismernek meg, s ezeket az új és innovatív oktatási módszereket, eszközöket a gyakorlatban is alkalmazzák.

Nem lehet egyértelműen állást foglalni azzal kapcsolatban, hogy a kistérségi társulásba vétel összességében pozitív vagy negatív intézkedés volt. Az átszervezésnek vannak egyértelmű nyertesei és vesztesei, valamint olyanok is vannak, akik előnyöket és hátrányokat egyaránt tapasztalnak az átszervezés következményeként. A vizsgálat során egyértelműen látszott, hogy az igen közeli múlt eseményeit a résztvevők még nem tudják objektíven mérlegre tenni, véleményüket erősen befolyásolják érzelmeik. Végleges ítéletet tehát nem lehet mondani, ugyanis az oktatáspolitikai intézkedések természetéből adódóan következményeik csak évek múltán realizálódnak, vizsgálhatók.

„Ezt nem lehet egyik napról a másikra megcsinálni, ez egy hosszú folyamat. Ami félő, hogy az új kormányzat megint bizonyos dolgokat keresztülhúz, pedig valami elindult. Az oktatásból nem kellene politikai kérdést csinálni, hanem szakemberekkel, pedagógusokkal szakmailag kell dolgozni. Mert ahhoz legalább 8-10 év kell, hogy eredmények mutatkozzanak.”
(iskolaigazgató)